

Pier Paolo Pasolini, «Noves perspectives històriques: l'Església ja no li serveix al poder», dins d'*Escrits corsaris*, 1975 (publicat a *Corriere della Sera* amb el títol «Església i poder») (Traducció: TNC)

En referència a les meves opinions sobre la situació actual i real de l'Església (*Corriere della Sera*, 22 de setembre de 1974), l'*Osservatore Romano*, en un article de violenta reacció, escriu entre altres coses: «No sabem en què rau l'autoritat del susdit, com no sigui en unes pel·lícules d'un decadentisme enigmàtic i reprobable, en l'habilitat d'una escriptura corrosiva i en algunes actituds bastant excèntriques».

Limitem-nos a observar aquesta frase tan antiquada, que conté tot l'«esperit» (en el sentit de «cultura») de l'article clerical. El primer que crida l'atenció és una idea que a una persona normal de seguida li semblarà aberrant: la de que per escriure alguna cosa cal tenir «autoritat». Sincerament, no entenc com se li pot acudir a algú una cosa així. Sempre he pensat, com qualsevol persona normal, que darrere de qui escriu hi ha d'haver necessitat d'escriure, llibertat, autenticitat, risc. Pensar que hi ha d'haver alguna cosa social i oficial que «fixi» l'autoritat d'algú és un pensament aberrant, generat evidentment per la deformació d'algú que ja no sap concebre la veritat fora de l'autoritat.

Jo no tinc cap autoritat al meu darrere, si no és la que em dóna, paradoxalment, el fet de no tenir-la i no haver-la volgut; el fet d'haver-me posat en condicions de no tenir res a perdre, i per tant no ser fidel a cap pacte que no sigui amb un lector a qui, per la resta, considero digne de les més escandaloses indagacions.

Però suposem, amb una hipòtesi absurda, que existeix una «autoritat» meua: a pesar meu, diguem-ne, i establerta objectivament en l'àmbit cultural i la vida pública italiana. De ser així, l'argumentació vaticana és encara més greu. Ja que acusa no només els cercles culturals en els quals em moc com a escriptor, sinó també als centenars de milers i, en alguns casos, milions d'italians «senzills» que decideixen l'èxit de les meves obres cinematogràfiques. Ve a dir que els crítics que em jutgen són culpables i els espectadors que van a veure les meves pel·lícules són uns estúpids. Tot això és «cultureta». I «cultureta» perquè no és clericalfeixisme. Ja que quan a l'*Osservatore Romano* llegim que una pel·lícula és «d'un decadentisme enigmàtic i reprobable», és inevitable: aquestes paraules van en el mateix sentit que la subcultura que cremava els llibres i els

quaderns «decadents» en nom de la «moral sana». L'«escriptura corrosiva» també és un estilema típic de fa trenta anys, perquè estableix una comparació amb una suposada salut i integritat de la cultura oficial, basada en l'autoritat i el poder. Per últim, amb les «actituds excèntriques» arribem a l'al·lusió personal. Però a això no hi replicaré. Crist no va posar mai l'«ovella negra» (o esgarriada) en condicions d'haver de replicar.

La història de l'Església és una història de poder i crims de poder, però el pitjor de tot, almenys en els últims segles, és que es tracta d'una història d'ignorància. Per exemple, ningú podria demostrar que seguir parlant avui de Sant Tomàs, passant per alt primer la cultura liberal, racionalista i laica, i després la cultura marxista en política i la cultura freudiana en psicologia (per atènyer-me a esquemes primaris i elementals), no sigui un acte subcultural. La ignorància de l'Església en els dos últims segles ha estat paradigmàtica, sobretot a Itàlia. Sobre ella s'ha modelat la ignorància acomodaticia de la burgesia italiana. La definició cultural d'aquesta ignorància és: una coexistència perfecta d'irracionalisme, formalisme i pragmatisme. Les sentències del Tribunal de la Rota, per exemple, són un enorme *corpus* de documents que demostren l'arbitrarietat espiritualista i formalista per una banda, i per altra el sinistre pragmatisme (que raneja en formes de «behaviorisme» fanàtic) amb què l'Església mira les coses del món.

Les actualitzacions que una part del clergat, inclòs el Vaticà, ha intentat i de vegades ha dut a terme, no fan sinó confirmar el que he dit abans. Perquè aquests raonaments atenyen la tècnica i la sociologia. Un cop més es passa per alt la cultura real. Un cop més els instruments del poder són significatius i decisius.

Probablement aquesta peculiar cultura vaticana, com una falta de cultura real, és el que l'articulista de l'*Osservatore Romano* no li ha permès entendre el que he escrit sobre la crisi de l'Església. Que no era, ni molt menys, un atac, sinó gairebé un acte de solidaritat —summament anòmala i prematura, sens dubte— motivada pel fet que l'Església, finalment, semblava vençuda i per tant lliure de si mateixa, és a dir, del poder.

En un article de *La Stampa* (29 de setembre de 1974), Mario Soldati parla de la riallada d'un jesuïta quan li van preguntar si tenia automòbil: en aquella riallada Soldati hi sent un primer accent, fals, de caràcter pràctic i tradicionalista («No, no tinc cotxe, ja no són temps en què els jesuïtes posseeixen un cotxe»). Però per sota, en el fons, en l'essència d'aquella riallada, Soldati hi sent una alegria sincera, apassionant, irresistible. La

felicitat de veure que per fi la relació de l'Església amb el món s'ha invertit i renovat. La felicitat de la derrota. La felicitat d'haver de començar tot de nou. «L'alliberament del poder».

En el plany de Pau VI (em refereixo al seu històric discurs del final de l'estiu a Castelgandolfo) he sentit el mateix: un primer accent de dolor i desil·lusió, merescuts, per la decadència d'un grandiosos aparell de poder; i un accent més subterrani i profund, és a dir, religiós, prenyat d'aquestes possibilitats futures.

Quines possibilitats futures són aquestes?

Abans que res, la distinció radical entre Església i Estat. Sempre m'ha xocat, per no dir que m'ha indignat profundament, la interpretació clerical de la frase de Crist: «Dóna al Cèsar el que és del Cèsar, i a Déu el que és de Déu». En aquesta interpretació s'havia concentrat tota la hipocresia i l'aberració que caracteritzaren l'Església contrareformista. Es va fer passar —encara que sembli monstruós— per moderada, cínica i realista una frase de Crist que era, evidentment, radical, extremista, perfectament religiosa. Perquè el que Crist volia dir no podia ser, de cap manera, «complau-los a tots dos, i no et busquis problemes polítics, concilia els aspectes pràctics de la vida social amb el caràcter absolut de la vida religiosa, procura estar bé amb tots dos, etc.». Al contrari, la frase de Crist —en absoluta coherència amb la seva predicació— només podia significar això: «Distingeix clarament entre el Cèsar i Déu; no els confonguis; no facis que coexisteixin indolentment amb l'excusa de servir millor a Déu, “no els conciliïs”, recorda que el meu “i” és disjuntiu, crea dos móns incomunicats, o almenys contraposats, és a dir, ho repeteixo, “inconciliables”». Amb aquesta dicotomia extremista el que fa Crist és convidar i incitar a oposar-se sempre al Cèsar, encara que sigui sense violència (a diferència dels zelotes).

La segona novetat religiosa que s'entreveu per al futur és la següent. Fins ara l'Església ha estat l'Església d'un món camperol, que va treure al cristianisme el seu únic aspecte original amb relació a les altres religions, és a dir, el Crist. En el món camperol, Crist es va assimilar a un de tants adonis o una de tantes proserpines, que desconeixien el temps real, la història. El temps dels déus agrícoles semblants a Crist era un temps «sagrat» o «litúrgic» amb el seu caràcter cíclic, el seu etern retorn.

El temps del seu naixement, dels seus actes, de la seva mort, del seu descens als inferns i la seva resurrecció, era un temps paradigmàtic, al qual s'emmotllava periòdicament, actualitzant-lo, el temps de la vida.

Crist, en canvi, va acceptar el temps «unilineal», és a dir, el que anomenem història. Va trencar l'estructura circular de les velles religions i va parlar d'un «final», no d'un retorn. Però, ho repeteixo, durant dos mil·lennis el món camperol va continuar assimilar Crist als seus vells models mítics, convertint-lo en l'encarnació d'un principi axiològic que donava sentit al cicle dels conreus. La predicació de Crist no va tenir gaire repercussió. Només les elits veritablement religioses de la classe dominant van comprendre al llarg dels segles el vertader sentit de Crist. Però l'Església, que era l'Església oficial de la classe dominant, sempre va acceptar l'equívoc, ja que no es podia aïllar de les masses camperoles.

Ara, de sobte, el camp ha deixat de ser religiós. Però en compensació comença a ser religiosa la ciutat. El cristianisme passa d'agrícola a urbà. Una característica de totes les religions urbanes —i per tant de les elits de les classes dominants— és la substitució (cristiana) del retorn pel final, de la *pietas* rústica pel misticisme soteriològic. Una religió urbana, com a esquema, és infinitament més capaç d'acollir el model de Crist que qualsevol religió camperola.

El consumisme i la proliferació de les indústries terciàries ha destruït a Itàlia el món campestre i l'està destruïnt a tot el món (el futur de l'agricultura també és industrial): ja no hi haurà capellans, o si n'hi ha, hauran nascut a la ciutat. Però aquests capellans «nascuts a la ciutat», evidentment, no voldran de cap manera ajuntar-se amb els policies, els militars, els buròcrates o els grans industrials, perquè només podran ser homes cultes, formats en un món que en comptes de tenir al seu darrere a Adonis i Proserpina, es basa en els grans textos de la cultura moderna. Si l'Església vol sobreviure com a tal, s'ha d'apartar del poder i abraçar la cultura —la qual ha odiat sempre—, que és per la seva mateixa naturalesa lliure, antiautoritària, evolutiva, contradictòria, col·lectiva, escandalosa.

Per últim, ¿qui ha dit que l'Església hagi de coincidir amb el Vaticà? Si el papa —fent donació de la gran escenografia (folklòrica) de la seu actual del Vaticà a l'Estat italià, i regalant el guarda-roba (folklòric) d'estoles i gavanys, flabells i cadires gestatòries als obrers de Cinecittà— anés amb els seus col·laboradors a instal·lar-se en *clergyman* en

algun soterrani de Tormarancio o Tuscolano, no lluny de les catacumbes de Sant Damià o Santa Priscil·la, deixaria l'Església de ser Església?